

І
Н
Н
О
В
А.
Ц
І
И
Н
А

П
Е
Д
А
Г
О
Г
І
К
А

ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА ІННОВАЦІЙ

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА

Науковий журнал

Випуск 62

Том 2

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

Головний редактор:

Терешкінас Артурас – доктор соціальних наук, професор, професор кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Члени редакційної колегії:

Байша Кіра Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Херсонського національного технічного університету

Благуна Наталія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Боровик Людмила Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

Галацин Катерина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Козяр Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної механіки, інженерної графіки та машинознавства Національного університету водного господарства та природокористування

Кочарян Артур Борисович – кандидат педагогічних наук, доцент, радник Міністра освіти і науки України

Кузьменко Ольга Степанівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізико-математичних дисциплін Льотної академії Національного авіаційного університету, старший науковий співробітник Національного центру «Мала академія наук України»

Невмержицька Олена Василівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Пермінова Владислава Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Чернігівського національного технологічного університету

Пушкарьова Тамара Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, начальник відділу проектного управління ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, член-кореспондент НАПН України

Шапошникова Ірина Василівна – доктор соціологічних наук, професор, декан соціально-психологічного факультету Херсонського державного університету

Шкабаріна Маргарита Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Алісаускіене Мілда – доктор соціальних наук, професор, завідувач кафедри соціології Університету імені Вітовта Великого (Каунас, Литовська Республіка)

Гражісене Віталія – доктор педагогічних наук, завідувач відділу якості освіти Вільнюської академії мистецтв (Вільнюс, Литовська Республіка)

Конрад Яновський – PhD, ректор Економіко-гуманітарного університету у Варшаві (Варшава, Республіка Польща)

Електронна сторінка видання – www.innovpedagogy.od.ua

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet
Вченою радою Причорноморського науково-дослідного інституту
економіки та інновацій (протокол № 8 від 28.08.2023 року)

**Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»)
у галузі педагогічних наук (011 – Освітні, педагогічні науки, 012 – Дошкільна освіта,
013 – Початкова освіта, 014 – Середня освіта, 015 – Професійна освіта
(за спеціальностями), 016 – Спеціальна освіта)
відповідно до Наказу МОН України від 14.05.2020 № 627 (додаток 2)**

**Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща)**

Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» зареєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 22897-12797P від 02.08.2017 року)

Міжнародний цифровий ідентифікатор журналу: <https://doi.org/10.32782/2663-6085>

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)**Москаленко М.П., Міронєць Л.П.**

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК» ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ В 6 КЛАСІ 9

Мулеса О.Ю., Імре Ю.Ю., Кенгерц С.С., Неце А.Е.

РОЛЬ І МІСЦЕ ТЕМИ «ПОКАЗНИКОВІ РІВНЯННЯ» У ФОРМУВАННІ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ..... 14

Семенець С.П., Семенець Л.М., Головня Р.М., Луцик О.М.

КОМП'ЮТЕРНО ОРІЄНТОВАНА МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАДАЧНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ..... 19

Толочко С.В., Бордюг Н.С., Міронєць Л.П.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ОСВІТНІЙ І НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ... 25

Фан Фей

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОСТИЛЬОВИХ ВИКОНАВСЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА... 33

Черепанова М.О., Безвугляк О.А., Сухацька В.Ю.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОЇ АКАДЕМІЇ 39

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**Кравець Р.А.**

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 44

Левицька А.І.

ДИСТАНЦІЙНЕ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ..... 51

Надибська С.Б.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ..... 55

Нашиванько О.В., Резунова В.В.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДО СКЛАДАННЯ ЕДКІ..... 59

Олійник О.О.

КРЕАТИВНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА: РОЛЬ, ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ..... 63

Осипова Т.Ю., Чжао Жуйчень

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА..... 69

Плавуцька І.Р., Мартиць Ю.М.

СПЕЦИФІКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ З ВИКОРИСТАННЯМ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ СТУДЕНТАМ ЗВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ... 73

Побірченко О.М.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО) У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ»..... 79

Самко О.О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ ПІДГОТОВКИ ЕКОНОМІСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ... 84

Синекоп О.С., Матвієнко О.В., Зєня Л.Я., Коваль Т.І.

РЕФЛЕКСИВНИЙ ПІДХІД ДО ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО АНГЛОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ІТ ФАХІВЦІВ..... 90

Тимощук О.С. РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ: ДО ПИТАННЯ ІНТЕГРАЦІЇ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ.....	97
Фань Пейсі РЕФЛЕКСИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	101
Халло О.Є. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	105
Цюприк А.Я. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	108
Шестерікова Л.О. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ-ВИКОНАВЦІВ У ФАХОВИХ КОЛЕДЖАХ.....	113
Ян Хунхао СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ КАЛІГРАФІЇ В КНР.....	118
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА	
Гончаренко О.В., Іонова І.М. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ІННОВАЦІЯ У СФЕРІ ВИРІШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ.....	123
Каменщук Т.Д. ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ЗМІНИ ДОРОСЛОЇ ОСОБИСТОСТІ В ПОСТКОВІДНИЙ ПЕРІОД.....	127
Курило В.С., Степаненко В.І. КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА РЕЗИСТЕНТНОСТІ ДО МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ І РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	131
РОЗДІЛ 4. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ	
Бевзо Г.А., Кінаш А.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	135
Вень Сяоцзін РОЗВИТОК МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	139
Войтович П.П. МІЖНАРОДНИЙ ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЯК ОКРЕМИЙ НАПРЯМОК ВИВЧЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ.....	143
РОЗДІЛ 5. ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ	
Ділігул С.С., Шпаляренко Ю.А. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	147
Кочарян А.Б. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ В КОНТЕКСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ НАУКОВОГО СПРЯМУВАННЯ УКРАЇНИ.....	151
Кравчук О.В., Бойко О.О. ОНЛАЙН-РЕСУРСИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТИЛЮ УКРАЇНОМОВНОГО НАУКОВОГО ТЕКСТУ.....	159

Савенко Д.В., Василенко І.О., Діхтяренко Л.М., Савенко Г.В. ТЕХНОЛОГІЯ WEB-КВЕСТ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ЦИКЛУ.....	164
Федорова О.В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ МОРСЬКОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	167
Хацяюк О.В., Пістряк П.В., Літвінов О.В., Самсонова Г.С., Абдрахімов О.Ф. КОРИГУВАННЯ ТЕХНІКИ СТРІЛЬБИ З АВТОМАТИЧНОЇ ЗБРОЇ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СУЧАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ.....	174
Шестакова С.О., Юдіна С.П., Пахомова Т.О. МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЗВО.....	181
 РОЗДІЛ 6. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕДАГОГІКИ	
Невмержицька О.В. ЕКСКУРСІЯ ЯК ВАЖЛИВА ФОРМА МУЗЕЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «ПРИРОДОЗНАВСТВО».....	186

ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

A FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S PEDAGOGICAL TECHNIQUE IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

У статті розкрито сутність педагогічної техніки викладача іноземної мови як систему професійних прийомів з організації поведінки педагога для здійснення успішних виховних і навчальних впливів на особистість здобувача вищої освіти. Залежно від спрямованості впливу виокремлено зовнішню й внутрішню педагогічні техніки. Зовнішня техніка пов'язана із вербальним і невербальним вираженням внутрішніх переживань викладача з метою впливу на інших суб'єктів навчального процесу. Техніка педагогічного спілкування та техніка мовлення лежать в основі вербальних засобів зовнішньої техніки. З'ясовано, що техніка педагогічного спілкування вимагає доброзичливого, спокійного тону, умінь поставити запитання, слухати, аналізувати зміст повідомлення, зрозуміти мотиви комунікативної поведінки співрозмовника, орієнтуватися в ситуації спілкування. Тому викладач іноземної мови має прагнути до встановлення психологічного й зорового контакту з іншими суб'єктами педагогічної взаємодії. Техніка педагогічного спілкування вмщує також уміння зацікавити студентів своїм виступом, володіння вільним, зв'язним і логічним мовленням, зовнішній вияв бажання й готовності спілкуватися, вміння передавати своє ставлення до навчального матеріалу, викликати у здобувачів вищої освіти інтерес до його розповіді. Техніку мовлення складають дикція, артикуляція, інтонація, гучність, сила, висота, тембр і тональність голосу, темп і ритм мовлення, польотність, рухливість і благозвучність голосу. Проаналізовано структурні складники невербальної комунікації: мову тіла, міжособистісний простір, часові характеристики. Описано особливості статистичної й динамічної експресії викладача іноземної мови. Охарактеризовано фізіогноміку, артефакти, систему запахів, такесіку, просодіку, екстралінгвістику, кінесіку. Доведено, що становлення педагогічної техніки викладачів іноземної мови неможливе без врахування комунікативних заборон, етикету, культури зовнішнього вигляду, особливостей педагогічного спілкування та психічної саморегуляції. Мовленнєві й немовленнєві засоби впливу на здобувачів вищої освіти гармонійно доповнюють одне одного, а володіння педагогічною технікою свідчить про рівень професійної майстерності педагога.

Ключові слова: зовнішня техніка, внутрішня техніка, міжособистісний простір, педагогічне спілкування, саморегуляція, культура мовлення.

The article reveals the essence of a foreign language teacher's pedagogical technique as a system of professional techniques for organising a pedagogue's behaviour to make successful pedagogical and educational influences on the personality of a higher education student. Depending on the direction of influence, external and internal pedagogical techniques have been distinguished. The external technique is associated with verbal and non-verbal expression of a teacher's internal experiences in order to influence other subjects of the educational process. Both the technique of pedagogical communication and the technique of speech form the basis of the verbal tools of external technique. It has been determined that the technique of pedagogical communication requires a friendly, calm tone, the ability to ask questions, listen, analyse the content of the message, understand the motives of the interlocutor's communicative behaviour, navigate in a communicational situation. Therefore, a foreign language teacher should strive to establish psychological and visual contact with other subjects of pedagogical interaction. The technique of pedagogical communication also contains the ability to attract students by the performance and free, coherent and logical speech, external expression of desire and willingness to communicate, the ability to convey their attitude to educational material, to arouse the higher education students' interest in the discussion. The technique of speech consists of diction, articulation, intonation, volume, strength, height, timbre and tonality of the voice, pace and rhythm of speech, emphasis, mobility and sonority of the voice. The structural components of non-verbal communication: body language, interpersonal space, temporal characteristics have been analysed. The peculiarities of statistical and dynamic expression of a foreign language teacher have been described. Physiognomy, artefacts, the olfactory system, haptics, prosody, extralinguistics, kinesics have been characterised. It has been proved that formation of foreign language teachers' pedagogical technique is impossible without considering communicative prohibitions, etiquette, appearance culture, peculiarities of pedagogical communication and mental self-regulation. Verbal and non-verbal tools of influencing higher education students harmoniously complete each other, and mastery of the pedagogical technique testifies to the level of a pedagogue's professional excellence.

Key words: external technique, internal technique, interpersonal space, pedagogical communication, self-regulation, speech culture.

УДК 378:374:811.111

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.2.7>

Кравець Р.А.,

докт. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри української
та іноземних мов
Вінницького національного
аграрного університету

Постановка проблеми. Уміння коректно й ефективно використовувати вербальні й невербальні засоби комунікації значно підвищують

якість професійної діяльності викладачів іноземної мови. Водночас варто зазначити, що становлення педагогічної техніки викладачів іноземної

мови неможливе без врахування комунікативних заборон, етикету, культури зовнішнього вигляду, особливостей педагогічного спілкування та психічної саморегуляції. Мовленнєві й немовленнєві засоби впливу на здобувачів вищої освіти гармонійно доповнюють одне одного, а володіння педагогічною технікою свідчить про рівень професійної майстерності педагога. Відтак виникає необхідність розширення й удосконалення системи професійних прийомів з організації поведінки педагога для досягнення кращих результатів навчання.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Педагогічна техніка викладача іноземної мови належить до актуальних питань модернізації системи вищої освіти. Аналіз наукових праць присвячених удосконаленню методики викладання свідчить, що педагогічну техніку розглядають у розрізі професійної майстерності педагога, зокрема велике значення відводиться підготовці викладача нового зразка з опорою не тільки на опанування фаховими знаннями, формування творчого мислення, м'яких навичок, готовності до саморозвитку й самовдосконалення впродовж життя, але й розроблення та впровадження педагогічної техніки як складової професійної майстерності. Теоретико-методологічні основи педагогічної майстерності викладача розробляють О. Волошина, С. Губіна, О. Малнацька, Т. Матвійчук, Н. Мирончук, О. Отич, І. Холковська. Психолінгвістичний вимір дистанції як невербального засобу комунікації у контексті взаємодії культур досліджують С. Масич, І. Фецько. Удосконалення професійної майстерності викладача іноземної мови є предметом наукових досліджень Н. Колотій, Р. Кравця, В. Леонтієвої та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на значну зацікавленість вітчизняних і зарубіжних науковців до вирішення питань присвячених педагогічній майстерності, досі залишається недостатньо розкритою сутність педагогічної техніки викладача іноземної мови в освітньому середовищі закладів вищої освіти, що обумовило вибір теми дослідження.

Мета статті полягає у визначенні сутності педагогічної техніки викладача іноземної мови й уточнення її структурних компонентів під час практичної реалізації в системі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Індивідуальний стиль професійної діяльності викладача іноземної мови виявляється в характерній педагогічній техніці – сукупності раціональних засобів, умінь та особливостей поведінки, спрямованих на успішну реалізацію методологічних підходів, принципів і прийомів навчально-виховної роботи зі здобувачами вищої освіти згідно з метою та умовами навчання або виховання. Педагогічну техніку викладача іноземної мови можна оцінювати за культурою мовлення, володінням мімікою, пантомімікою, жестами, вмінням одягатися, стежити за

своїм зовнішнім виглядом, дотриманням психотехніки (вміння керувати своїми емоціями, розуміння власного психічного стану), здатністю розуміти внутрішній стан студентів та адекватно на нього реагувати.

Безпосередня взаємодія викладача іноземної мови зі здобувачами вищої освіти робить прояв педагогічної техніки певною мірою імпровізаційним, ситуативним, спонтанним. Інтонацію, жести, погляд, вдало підібрані слова, уміння зберігати спокій, здатність керувати емоціями, критичне мислення, здатність аналізувати й узагальнювати С. Масич розглядає як характеристики розвинутої педагогічної техніки. Міміка, жести, пантоміміка доповнюють вербальні засоби спілкування й роблять процес комунікації виразнішим. Самоспостереження та саморефлексія дозволяють успішно корегувати вибір засобів вираження педагогічної техніки. Простежується також зв'язок педагогічної техніки з індивідуально-особистісними характеристиками. Вік, стать, темперамент, характер, стан здоров'я, анатомо-фізіологічні особливості істотно впливають на індивідуальну педагогічну техніку [6, с. 492].

Досліджуючи питання формування педагогічної майстерності, Т. Матвійчук використовує поняття «педагогічна техніка» для позначення вміння володіти прийомами організації власної поведінки. В її інтерпретації поєднання внутрішнього змісту професійної діяльності й зовнішнього його вираження формують уявлення про педагогічну техніку викладача, а вміння якнайкраще виразити свої міркування та почуття має великий виховний ефект на студентів [7, с. 48].

Педагогічна техніка викладача іноземної мови являє собою систему професійних прийомів з організації поведінки педагога для здійснення успішних виховних і навчальних впливів на особистість здобувача вищої освіти. Ці прийоми допомагають викладачу керувати своїм психічним, емоційним і фізичним станом, голосом, мімікою, пантомімікою, а також впливати на інших за допомогою вербальних і невербальних засобів. Прийоми організації власної поведінки й впливу на здобувачів вищої освіти спрямовані на досягнення кращих результатів навчання з мінімальними затратами часу. Елементами педагогічної техніки є культура зовнішнього вигляду, культура мови, педагогічна етика, культура спілкування, педагогічний такт. Залежно від спрямованості впливу педагогічну техніку класифікують на зовнішню і внутрішню [5, с. 63].

Зовнішню техніку пов'язують із вербальним і невербальним вираженням внутрішніх переживань викладача з метою впливу на інших суб'єктів навчального процесу. Техніка педагогічного спілкування і техніка мовлення лежать в основі вербальних засобів зовнішньої техніки. *Техніка*

педагогічного спілкування вимагає доброзичливого, спокійного тону, умінь поставити запитання, слухати, аналізувати зміст повідомлення, зрозуміти мотиви комунікативної поведінки співрозмовника, орієнтуватися в ситуації спілкування. Тому викладач іноземної мови має прагнути до встановлення психологічного і зорового контакту з іншими суб'єктами педагогічної взаємодії. Його техніка педагогічного спілкування вміщує також уміння зацікавити студентів своїм виступом, володіння вільним, зв'язним і логічним мовленням, зовнішній вияв бажання і готовності спілкуватися, вміння передавати своє ставлення до навчального матеріалу, викликати у здобувачів вищої освіти інтерес до його розповіді.

Техніку мовлення складають дикція, артикуляція, інтонація, гучність, сила, висота, тембр і тональність голосу, темп і ритм мовлення, польотність (здатність бути добре чутним на значній відстані без збільшення гучності, незалежно від кількості учасників та акустичної якості аудиторії), рухливість (здатність без напруги мінятися по силі, висоті, темпу) і благозвучність голосу (чистота звучання, відсутність неприємних призвуків: хрипоті, сиплості, гнусавості). Спокійний, плавний, розмірений темпоритм мовлення викладача іноземної мови є запорукою успішного спілкування. Володіючи технікою мовлення, викладач активно використовує додаткові експресивні засоби: специфічні звуки, що виникають під час спілкування (шепіт, сміх, зітхання, зойки, гмикання тощо), паузи, звуки назалізації (на кшталт: «хм-хм»), розділові звуки (покашлювання: «кх-кх») [8, с. 92–93].

Цілком слушними видаються міркування В. Леонтієвої про важливість правильного темпу мовлення для природної комунікації іноземною мовою. На її погляд, уповільнений темп мовлення викладача іноземної мови порушує ритміко-інтонаційний малюнок фрази і тим самим ускладнює сприйняття й осмислення іншомовного матеріалу. Викладач іноземної мови повинен уміти створювати атмосферу справжнього спілкування, говорити природно, а не завчено (механічно), звертаючи увагу на реакцію співрозмовників. Отже, читання реплік за планом заняття втрачає сенс. Урахування інтересів співрозмовників робить мовлення більш емоційним та експресивним. Водночас якими б комунікативними умінями не володів викладач іноземної мови, якщо здобувачі освіти не засвоять елементарні правила спілкування, то й цілі заняття будуть недосяжні [4, с. 173]. Для оволодіння педагогічною технікою потрібно, передусім, всебічно знати себе, усвідомлювати особливості взаємодії з іншими людьми, вміти побачити, почути й оцінити себе з боку. Усвідомлення особливостей своєї взаємодії з іншими людьми відбувається через рефлексію й емпатію [10, с. 16].

Емоційно напружена праця спонукає викладача іноземної мови до створення **внутрішньої техніки** – педагогічно доцільного внутрішнього переживання, яке забезпечує його психологічне настроювання на професійну діяльність, ефективне керування собою на основі сприймання актів своєї поведінки і психічних процесів, контролю за їхнім перебігом. Внутрішня техніка дозволяє викладачам іноземної мови самостійно впливати на свої почуття, емоції, розум і волю з метою зняття зайвого напруження і стресу, подолання страху та хвилювання перед публічним виступом, переборення нерішучості у спілкуванні, стриманості від поспішних вчинків у стресових ситуаціях, мобілізації творчого потенціалу, робочого самопочуття, створення позитивного настрою, комфортної, доброзичливої та сприятливої атмосфери на заняттях з іноземної мови.

На заняттях з іноземної мови комунікативний процес реалізується за допомогою вербальних і невербальних засобів спілкування – знакових систем. Вербальна комунікативна поведінка являє собою сукупність традицій і норм спілкування, які пов'язані з конкретною тематикою та специфікою організації спілкування у певних комунікативних ситуаціях. Щодо невербальної комунікативної поведінки, то її можна трактувати як низку норм і звичаїв, які регламентують вимоги до несловесних засобів демонстрації ставлення (певні фізичні дії, розташування співрозмовників, пози, жести, міміка), які супроводжують процес комунікації [2, с. 461, с. 463]. Невербальна комунікація (рис. 1) відбувається зазвичай мимовільно. Люди переважно контролюють своє мовлення, але на основі аналізу їхніх жестів, інтонації, міміки можна оцінити щирість співбесідника.

Подана на рисунку 1 схема свідчить про великий арсенал засобів для вираження особистістю ставлення до оточуючих людей, а отже, від викладачів іноземної мови очікують вдосконалення своєї палітри невербальних засобів комунікації. Студенти досить чітко їх розпізнають, як наслідок, це сприяє підсиленню або нейтралізації враження від слів педагога. Тому викладачі іноземної мови мають ретельно добирати компоненти зовнішньої техніки.

Перше враження про викладача іноземної мови формується на основі сприйняття його зовнішнього вигляду (чистоти й охайності). Це враження має стійкий характер і, як правило, у більшості студентів не змінюється впродовж тривалого часу. Зовнішність викладача іноземної мови включає у себе невербальну комунікацію, культуру і техніку догляду за зовнішнім виглядом.

Структурні складники невербальної комунікації уміщують такі компоненти: мову тіла, міжособистісний простір, часові характеристики. **Мову тіла** характеризують статична й динамічна експресії. Статистичну експресію оцінюють за фізіогномікою

(експресія обличчя людини та прояв її характеру), артефактами (зачіска, манера одягатися, косметика, прикраси) і системою запахів (природні, штучні). Динамічна експресія знаходить своє вираження в такесіці (динамічні дотики, потиск руки, поплескування тощо), просодиці (голосові характеристики, інтонація, інтенсивність, паузи, темп, тембр, акцент), екстралінгвістиці (використання сміху, плачу, пауз, покашлювання, зітхань, позіхань), кінесиці (виражальні рухи, контакт очей, авербальні дії). До виражальних рухів відносяться жести, міміка, пантоміміка, хода, постава тіла [1, с. 179–180].

Комунікація без жестикуляції насторожує слухачів, викликає почуття недовіри й упередженості. В контексті нашого дослідження жестикуляцію трактуємо як використання рухів (жестів) рук, ніг, голови, плеч, усього тіла для надання мові певного емоційного забарвлення й вираження схвалення, згоди, гніву, роздратування, відчаю тощо. Жестикуляція відбувається на підсвідомому рівні. Жести – це мова емоцій. Вони передують висловлюванням. Жести й інтонація виражають щирість та відкритість намірів спікера. Описові жести ілюструють форму, швидкість, розмір, тобто описують хід думки. Більш важливу роль відіграють психологічні жести, які виражають почуття. Наприклад, коли ми говоримо «будь ласка», то зазвичай піднімаємо кисть руки на рівень грудей долонею догори, трохи відводячи її від себе. При вираженні подиву розводять руки в сторони, при застереженні притискають вказівний палець до губ. До жестикуляції викладача іноземної мови висуваються певні вимоги: 1) має бути органічною, позбавленою різких рухів, невимушеною, стриманою, без поривчастих рухів ліктями; 2) повинна бути доцільною та ситуативною, а не перманентною; 3) рекомендовано урізноманітнювати свої жести, оскільки їхня однотипність і повторюваність одного й того самого жесту дратуватиме аудиторію; 4) слід більше використовувати відкриті жести (розкриті руки долонями нагору) для демонстрування доброзичливості, бажання встановити контакт, налагодити взаємодію; 5) варто уникати перебирання пальцями прикрас, браслета годинника, поправлення одягу, оскільки такі жести є досить нав'язливими: вони дуже відволікають студентів, а сам виступ викладача роблять невиразним і монотонним; аудиторія розцінить ці дії як прояв невпевненості у собі; 6) жести руками нижче поясу недопустимі – це вираження розгубленості й невпевненості; 7) кожний жест повинен мати завершений характер, не рекомендовано переривати розпочатий жест; 8) жестикулювати обома руками; 9) не притискати лікті до тулуба – свідчить про невпевненість у собі, а натомість тримати не ближче трьох сантиметрів від тулуба; 10) руки повинні підніматися й опускатися, злегка

Рис. 1. Компоненти невербальної комунікації

сходитись і розходитись під час висловлювань – використання риторичних жестів. Значення основних жестів подано в таблиці 1.

За допомогою *візуального контакту* (спрямованість, частота контакту очей, тривалість) мовець виражає свою зацікавленість співрозмовником. Під час спілкування люди зазвичай дивляться один на одного впродовж 35–50% часу. У середньому комуніканти затримують погляд на очах 5–7 секунд, щоб зрозуміти реакцію на свої висловлювання. Тривалий погляд на співрозмовника ніби слугує підтвердженням сказаного мовцем. Нам імпонує думка Н. Колотій, що невербальні засоби спілкування становлять найпотужніший канал передачі інформації та слугують основним засобом встановлення необхідного контакту між викладачем іноземної мови й аудиторією. На її погляд, саме вони створюють атмосферу відкритості/закритості, позитивної/негативної налаштованості, (не)впевненості, зацікавленості/байдужості, а отже, формують (не)довіру між учасниками комунікативного процесу. Науковець класифікує засоби невербальної комунікації чотири системи: 1) акустична система – екстралінгвістика і просодика; 2) оптична система – кінесіка, фізіономіка, авербальні дії (тілесні рухи, стук, скрип, потирання рук, почісування, дії з предметами), контакт очей, артефакти; 3) тактильно-кінестетична система – такесіка (статичні та динамічні дотики, потиски рук, поплескування); 4) ольфакторна система – набір природних та штучних запахів (Колотій, 2019, с. 98).

Схематично компоненти педагогічної техніки викладача іноземної мови подано на рисунку 2.

Важливе місце у структурі невербальної комунікації посідає проксемика – дослідження просторових умов спілкування, зокрема міжособистісної дистанції, просторового розміщення співрозмовників, впливу території на комунікативний процес.

Вираження емоційного стану за допомогою жестів

Види жестів	Вираження
Жести відкритості	Спікер жестикулює долонями догори, на інтуїтивному рівні демонструє свою відкритість і щирість, що викликає довіру. Для більшого ефекту також інколи займають молитовну позу й мимоволі складають долоні у формі купола. Зазвичай це пробуджує у слухачів бажання повірити сказаному. Переконуючи співбесідників у правдивості своїх слів, спікер може бити себе в груди, торкаючись їх відкритою долонею. Потискування плечима, розстібнутий піджак, які супроводжується жестом відкритих рук, також вказують на дружельюбність і відкритість натури. На успішних переговорах учасники часто розстібають піджаки, розпрямляють ноги, пересідають на край стільця ближче до столу, який відокремлює їх від співрозмовника. Водночас вказівний палець догори привертає увагу до мовця. Цей жест використовують для протиставлення жеста іншим співрозмовників, тим самим виражаючи свою зверхність та незацікавленість темою бесіди.
Жести нещирості, підозри та скритності	Співрозмовник не показує відкритих долонь, ховає руки в кишені чи за спину, відчуває якусь провину. Дотики пальцями до обличчя виникають як підсвідома реакція на неправду або як намагання приховати інформацію. Психологи вважають, що на обличчі та шиї, біля очей, носа й вух розташовані «рецептори неправди». Коли мовець говорить неправду або сумнівається, то ці зони збуджуються, і виникає підсвідома потреба почухати це місце. Зловживання такими жєстами призводить до виникнення недовіри й несприйняття слів співрозмовниками як нещирих. Прикриваючи рот рукою, співрозмовник приховує свої думки, оскільки не впевнений. До жестів нещирості, скритності, невпевненості також відносять погляд убік і тіло чи ноги звернені до виходу – бажання завершити розмову й піти.
Жести збентеження і хвилювання	Людина складає кінчики пальців разом або стискає руку в кулак для вираження хвилювання і збентеження. Заламування та перебирання пальців, потирання рук оцінюють як тривожне очікування.
Жести тиску	Повернуті донизу долоні вказують на певну закритість лектора від слухачів. Ці жести викликають відчуття тиску з боку спікера й змушують аудиторію уважно слухати лектора, але з певною пересторогою до висловлених міркувань. Балансування повернутими донизу долонями сприймають як сигнал для припинення дії та заклик уважно слухати.
Жести, які виражають замкнутість особистості	Схрещені руки на грудях або закриті руками сонячне сплетіння вказують на замкнутість особистості в собі й ухилення від обговорення теми. Така жестикуляція отримала назву «поза Наполеона». Вона свідчить про «глухий» захист, після якого ймовірно буде агресивний контрнатуп. Схрещені руки нижче поясу сигналізують про беззахисність, обережність, інфантильність. Рух рукою зверху вниз долонею до себе, ніби «рубаємо повітря», використовують для відмежування від сказаного або слухачів, тому в щирість слів спікера важко повірити. Рука в кишені штанів, яка відгортає полу піджака, підкреслює самозакоханість і сприймається як кокетливий жест.
Жести оцінки	Нахилена голова, вказівний палець розміщений уздовж щоки, підборіддя спирається на долоню, інші пальці знаходяться нижче рота (поза «почекаємо – подивимось») свідчать про уважне слухання.
Жести заперечення	Співрозмовник складає руки на грудях, схрещує їх, торкається кінчика носа, корпус відхилений назад.
Жести мрійності й замисленості	Мовець спирається на руку щокою (поза «глибокого занурення в роздуми»), щипає перенісся, нахиляє голову (поза «уважне слухання»). Під час прийняття рішення й розмірковування особистість протирає лінзи окулярів, підносить дужки окулярів до губ, почісує підборіддя.
Жести нудьги	Байдужий погляд виражає незацікавленість. Співрозмовник часто дивиться в одну точку, спирає голову на долоню, клацає ковпачком ручки, малює рисунки на аркуші паперу, постукує пальцями, ручкою, олівцем по столу або ногою по підлозі, похитує ногою.
Жести невпевненості, нервозності, дратівливості	Спікер щипає долоні, переплітає пальці рук; торкається спинки стільця перед тим, як на нього сісти; постукує по столу; ставить на стіл лікті, щоб утворити піраміду; інколи смикає себе за вухо.
Жести авторитарності	Спікер з'єднує руки за спиною, піднімає підборіддя.
Жести впевненості	Пальці з'єднані як купол піраміди, співрозмовник розгойдується на стільці.
Жести напруженості та занепокоєння	Про психологічну напруженість свідчать міцне рукостискання, потирання рук або пальців; спрямування погляду в бік дверей або вікна, що вказує на прагнення особистості вийти з приміщення; маніпуляція з предметами, ручкою, олівцем, скріпками тощо; поправлення краватки, комірця, рукава; ходіння по кімнаті туди-сюди.
Жести самоконтролю	Руки заведені за спину, одна рука сильно стискає іншу, у сидячому положенні людина схрещує литки – ці жести сигналізують про бажання особистості упоратися зі своїми емоціями.

Міжособистісний простір являє собою відстань, яка інтуїтивно виникає під час безпосереднього спілкування між комунікантами. Певною мірою результат розмови залежить від комфортної дистанції, котру займають учасники комунікативного акту. Міжособистісний простір має враховувати претензії людей, їхні стосунки і місце перебування, його порушення може призводити до дратівливості, неетичної поведінки, на що вказують жести й особисті речі. Цілоком слухними видаються міркування І. Фецько [9, с. 193] про смислове навантаження дистанції спілкування, оскільки відстань між співрозмовниками залежить від багатьох чинників: від спрямування комунікації, від індивідуальних особливостей суб'єктів комунікативного процесу (психолінгвістичних характеристик, близькості, віку, соціального статусу, національних звичаїв). Загальноприйнятною вважають класифікацію дистанції на види: *інтимна дистанція* складає до 0,5 м. й можлива між близькими людьми; *персональна дистанція* – від 0,5 м. до 1,2 м., невимущена розмова в домашній обстановці, типова для спілкування з друзями; *соціальна дистанція* – від 1,2 м. до 3,7 м., притаманна офіційному спілкуванню й діловим стосункам; *публічна дистанція* становить відстань 4–7 м. і більше, прикладом може слугувати публічний виступ викладача іноземної мови на науково-практичній конференції перед аудиторією.

Під час читання лекції виступати за трибуною не рекомендують [9]. На думку педагогів і психологів, трибуна виступає бар'єром між лектором й аудиторією. Крім того, вона закриває рухи тіла і сковує жести, хоча за нею лектор почуває себе безпечніше. Отже, реалізація педагогічної техніки передбачає, що викладач іноземної мови буде знаходитися в русі й жестикулювати під час пояснення навчального матеріалу, а не просто стояти і читати за трибуною. Рух має бути легким і невимущеним. Сучасний викладач іноземної мови використовує трибуну лише для розміщення своїх речей (конспекту заняття, ноутбука, блокнота, ручки тощо) і звільнення рук, щоб жестикулювати.

Очевидно, що порушення просторового чинника матиме свою ціну. Вторгнення в інтимну зону іншої людини може негативно позначитися на емоційному стані співрозмовників, а отже вплинути на результативність комунікації. Вагоме значення має також взаємне розміщення співрозмовників під час спілкування: зазвичай суперники сидять один навпроти одного, а під час випадкової бесіди – навкис за столом, друзі – поруч.

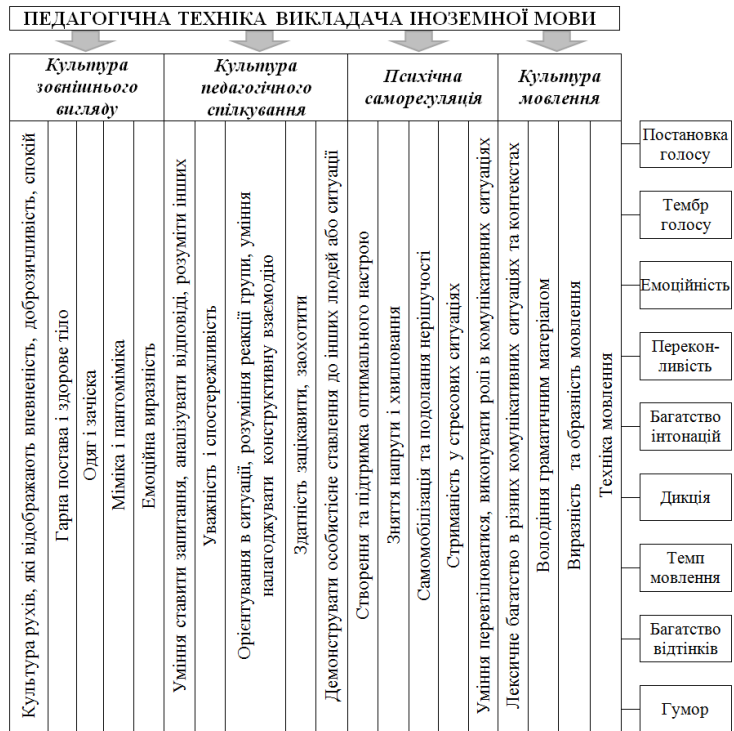

Рис. 2. Компоненти педагогічної техніки викладача іноземної мови

Висновки. Педагогічна техніка викладача іноземної мови значною мірою визначає рівень професійної майстерності й успішність педагогічної діяльності. Педагогічна техніка є невід'ємною складовою у структурі професійної майстерності викладача іноземної мови, який потребує саморозвитку і самовдосконалення впродовж життя. Як форма організації поведінки педагогічна техніка базується на вміннях володіти собою – поставою, жестами, мімікою, пантомімікою; керувати емоційними станами – знімати зайве психічне напруження, викликати стани інсайту, творчого самопочуття; володіти технікою мови – темп мовлення, інтонування, управління аудиторією; взаємодіяти зі здобувачем вищої освіти і групою загалом у процесі вирішення педагогічних завдань. Оскільки викладач іноземної мови виступає джерелом інформації, лідером колективу, взірцем морально-етичних норм поведінки, організатором сприятливого мікроклімату, то від нього очікують виконання низки функцій. Серед його головних функцій можна виокремити освітню, розвивальну, комунікативно-навчальну, виховну. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в у визначенні теоретичних аспектів психолого-педагогічних механізмів розвитку педагогічної техніки викладачів іноземної мови й обґрунтуванні методики її формування в закладах вищої освіти, розробленні відповідного діагностичного інструментарію для визначення рівня сформованості професійної майстерності викладачів іноземної мови, оскільки досліджувана характеристика забезпечує високу результативність праці.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іщук Т., Мазуренко Н. Розвиток педагогічної спостережливості як умова забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти. *Методика початкового навчання і дошкільного виховання*. 2017. № 22. С. 177–181.
2. Кравець Р. А. Теоретичні і методичні основи полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі: дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2018. 534 с.
3. Колотій Н. В. Формування навичок невербальної комунікації у майбутніх ІТ-фахівців під час проведення презентацій англійською мовою. *Науково-методичний журнал ЧДУ ім. П. Могили «Наукові праці»*. 2019. № 311 С. 97–99.
4. Леонтієва В. Шляхи формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя іноземної мови. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. № 15. С. 169–174.
5. Малнацька О., Мирончук Н. Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць / за заг. ред. С. Вітвицької*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 61–64.
6. Масич С. Ю. Педагогічна техніка викладача вищого навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. 53 (106). С. 491–498.
7. Матвійчук Т. Ф. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання у процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Львів, 2015. 273 с.
8. Отич О. М. Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.
9. Фецько І. Дистанція як невербальний засіб комунікації у контексті взаємодії культур: національний і психолінгвістичний вимір. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Випуск 35. Том 5. С. 191–196.
10. Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Основи педагогічної майстерності: практикум. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.